

MIA MAAKT SCENE

Een project rond amateurtheater voor en door mensen in armoede

Tekst: Inge Van de Walle – Dēmos vzw

OPENDOEK bouwde in samenwerking met Wijkcentrum De Kring uit Eeklo amateurtheater voor mensen in armoede uit. Hiervoor werd in verschillende gemeentes in het Meetjesland een theatergroep opgericht. Het participatieproject Mia maakt scène wil mensen in armoede via een intensief en langdurig traject laten kennismaken met theater. Binnen Mia maakt scène wordt gebruikgemaakt van de selfmade-methodiek. Die biedt handvaten om een groep van begin tot einde zelfstandig een eigen theaterproductie te laten maken. Theater wordt in al zijn aspecten benaderd, zodat mensen in armoede kunnen meewerken als acteur, technicus, logistiek medewerker... Zo kan elke deelnemer worden aangesproken op een capaciteit of talent. Er wordt niet alleen naar een voorstelling toe gewerkt. Ook door allerlei activiteiten wordt de drempel naar theater verlaagd. OPENDOEK wil met dit project de kloof tussen amateurtheater en mensen in armoede verkleinen.

In gesprek met Jan Matthys (De Kring) en Lien De Bruycker (Mia maakt scène)

In Wijkcentrum De Kring, een vereniging waar armen het woord nemen in Eeklo, maken De Straatmussen al tien jaar amateurtheater. Net zoals elke theatergroep komen ze samen, repeteren ze maanden aan een stuk en voeren ze aan het einde van hun traject hun voorstelling enkele keren op voor publiek. Toch liggen de accenten enigszins anders dan in een doorsnee amateurtheatergezelschap. Mensen in armoede (MIA) worden vaak een beetje afgeschrikt door toneelgroepen. Een gebrek aan kennis over theater, een te moeilijke taal, jezelf bloot geven voor anderen of op de planken... het zijn maar enkele van de drempels die mensen in armoede ervaren binnen het 'gewone' amateurtheater. Jan Matthys, coördinator van Wijkcentrum De Kring, en Lien De Bruycker, projectmedewerker van Mia maakt scène, doen het allemaal uit de doeken.

Dēmos: Hoe is het idee voor het project ontstaan?

Jan Matthys: "Het project is organisch gegroeid. We werkten in Wijkcentrum De Kring al enkele jaren met een amateurgezelschap, De Straatmussen. De personeelsleden namen dit project samen met de vrijwilligers ter harte, terwijl ze er eigenlijk geen tijd voor hadden, noch de juiste opleiding voor hadden gevolgd. We vielen ook overal tussen op het vlak van subsidiesystemen. We kregen altijd nul op het rekest. Voor de decoropbouw en zo vonden we wel middelen, maar niet om personeel in dienst te nemen. Ook subsidies binnen het Kunstendecreet waren geen optie, omdat de voorwaarden om in te dienen te moeilijk lagen voor ons. Ik had dit ook aangekaart bij het Vlaams Netwerk tegen Armoede, en op een blauwe maandag hebben we dan afgesproken met OPENDOEK, een mij totaal onbekende organisatie. We hebben mekaars werking

leren kennen en afzonderlijk bekeken hoe we elkaar konden vinden en versterken. Na anderhalf jaar aftasten hebben we samen een dossier ingediend bij het Participatiedecreet. OPENDOEK geeft zelf geen rechtstreekse middelen of individuele ondersteuning aan amateurgezelschappen, maar dit project was voor hen wel een interessante piste om rond diversiteit en meer bepaald mensen in armoede te werken, vanuit de bestaande werking van Wijkcentrum De Kring.”

Dēmos: Vanwaar het idee om uit te breiden naar de regio, en niet alleen in Eeklo te werken?

Matthys: “Je zit met drie verschillende cases en vertrekbasissen, waardoor je de methodiek leert toepassen voor mensen in armoede in verschillende contexten. In die zin is de regionale werking een duidelijke meerwaarde gebleken. In Aalter zijn we vanuit de Welzijnsschakel van nul vertrokken. In Eeklo was er de historiek van De Straatmussen. In Maldegem leert de situatie ons ook heel veel. Ook over wat niet goed loopt.”

Dēmos: Wat wil je realiseren, op korte termijn en op lange termijn?

Lien De Bruycker: “Met dit project willen we het amateurtheater in het Meetjesland toegankelijk maken voor mensen in armoede. Of op zijn minst toch bekijken waarom deze mensen niet deelnemen aan het amateurtheater. Op welke manier zou dat wel kunnen? We wilden drie groepen oprichten waarin mensen in armoede theater kunnen maken, maar ook de kans krijgen om naar theater te gaan kijken, een opleiding te volgen en ideeën op te doen. Het idee is ook om de groepen te verzelfstandigen, zodat ze na het project kunnen blijven verder bestaan.”

Matthys: “Een doelstelling van OPENDOEK is om te onderzoeken of de selfmade-methodiek voor jongeren ook werkt voor mensen in armoede. Zodat ze dit verder kunnen verspreiden in Vlaanderen.”

De Bruycker: “De methodiek bleek wel echt op maat van jongeren, en niet zomaar te werken voor mensen in armoede. Ze zal dus moeten worden aangepast aan de groep en aan de vaardigheden van mensen.”

Dēmos: Participatie staat centraal in de methodiek, maar jullie hebben andere manieren moeten zoeken om die participatie vorm te geven?

Matthys: “Wat Eeklo betreft was die methodiek wel goed om mee te starten. Het hoeft niet altijd de klassieke aanpak te zijn waarbij iemand een tekst aanlevert en de regisseur beslist wie waar moet staan.”

De Bruycker: “Vanuit de methodiek ga je wel inzien dat mensen soms veel meer kunnen dan je had verwacht. Dat komt veel meer tot uiting via deze methodiek, waardoor mensen veel inspraak krijgen. Al zijn er ook kanttekeningen. Iemand moet de knopen doorhakken. Compromissen sluiten is niet altijd vanzelfsprekend. Het zorgt voor wrijving in de groep, maar is ook een leerproces. In Aalter zagen ze het niet zitten om zelf iets te schrijven. Ze wilden vertrekken vanuit een veiligere situatie, vanuit een tekst die al bestond. Die tekst is dan aangepast tijdens de repetities. In Maldegem zijn ze zelf beginnen schrijven, maar dat is dan toch fout gelopen. Daar is het misgelopen door te veel vrijheid. Het is ook niet makkelijk voor coaches die nog nooit met die methodiek hebben gewerkt. De coach was ervaren in zijn werk als regisseur, maar niet in het werken met mensen in armoede. Het was niet evident voor hem om vast te stellen dat mensen niet altijd iets snapten of niet goed voorbereid waren.”

Dēmos: Hoe is de zoektocht verlopen naar mensen die willen coachen? Je hebt mensen nodig met ervaring in de amateurkunsten, maar evengoed met sociale voeling. Witte raven?

De Bruycker: “We hebben bij het begin van het project een open oproep gedaan naar alle amateurgezelschappen in het Meetjesland en mensen die de cursus regie hadden gevolgd. Udo is dan direct gestart in Maldegem. Hij wilde weleens iets anders doen. In Aalter is de Welzijnsschakel zelf op zoek gegaan naar iemand. Daniël is daar gestart vanuit zijn buikgevoel. In Eeklo hebben we verder gewerkt met de coach die we al hadden.”

Matthys: “Maar voor de coach in Eeklo was het ook een switch. Barbara kende de groep al, maar moest aan de slag met een nieuwe methodiek. Ze werkt bij het OCMW als sociaal werkster, maar had nog nooit deelgenomen aan een stuk dat we in samenwerking met OCMW maakten. Als vrijwilliger blijft ze wel komen om de groep te begeleiden.”

De Bruycker: “Marijke was vroeger onze regisseur, vrijwillig. Vanuit een samenwerking met de Kunstacademie is ze terug. Ik heb het gevoel dat de groep en ik haar ook nodig hebben. Ik heb achtergrond in theater, maar Marijke kan alles toch beter aanpakken. Mensen luisteren naar haar.”

Matthys: “Marijke stond eerst heel sceptisch tegenover de methodiek. Zij is professioneel lerares en regisseuse. Maar gaandeweg beseftte ze toch dat de methodiek kan werken als je je hiervoor openstelt. Doorgaans roept het wel veel weerstand op bij klassieke regisseurs.”

De Bruycker: “We merkten vooral dat mensen die vroeger aan de oppervlakte bleven nu wel goed spelen en goede ideeën hebben. De acteurs willen ook niet meer terug naar de aanpak van vroeger. Ze zijn het nu gewend om hun gedacht te zeggen. En dat doen ze dan ook, soms een beetje te veel. Je krijgt een heel andere dynamiek in de groep. Als ze iets niet goed vinden, zullen ze dit ook aan Marijke zeggen. Zouden we

het niet zus of zo aanpakken? Alles is eigenlijk meer een tweerichtingsverkeer geworden.”

Matthys: “Het is samen iets maken. Vroeger werd er gewoon gezegd: jij moet die zin zeggen, jij moet daar staan.”

Dēmos: Hoe sluit dit project aan bij de rest van het cultuuraanbod van Wijkcentrum De Kring?

Matthys: “We zetten heel sterk in op vrije tijd en cultuur. Op ontspannende activiteiten, daguitstappen, bingo, breien, dansen, sportactiviteiten, in het Wijkcentrum zelf of op locatie. Allemaal met de doelstelling om mensen te leren om ook stappen te zetten naar andere aanbieders. Enkele nieuwe acteurs van De Straatmussen zijn via de laagdrempelige activiteiten bij ons binnengekomen.”

De Bruycker: “Nu komen er wel meer mensen spontaan vragen om mee te doen. Ook omdat ze verhalen horen van andere mensen. Maar veel reclame moeten we niet meer maken, want we zijn nu al met twintig. Het is moeilijk om met een grote groep te werken, zeker als iedereen op het podium wil staan.”

Dēmos: Maar jullie zetten dus in op een continuüm van deelnemen aan cultuur naar zelf cultuur maken?

Matthys: “We gaan ook veel meer naar buiten, we stappen naar de cultuuraanbieders toe. Vroeger werden de voorstellingen van De Straatmussen binnen het Wijkcentrum gehouden. Nu gaan we ook op locatie spelen en proberen we een ruimer publiek aan te spreken. De samenwerking met de academie is daar een volgende stap in. Ik hoop dat er nog veel stappen volgen, dat de mensen uit het Wijkcentrum in contact komen met toneelspelen, deelnemen aan cursussen van de academie en zo doorstromen naar een amateurgezelschap dat buiten Wijkcentrum De Kring ligt.”

De Bruycker: “Het is ook belangrijk om buiten te komen. Vroeger gingen we nooit naar een toneelstuk kijken. Maar op die manier kan je ook zien hoe iets op een andere manier kan gespeeld worden. Veel spelers kijken eng naar hoe een toneelstuk er moet uitzien. En wat daarbuiten valt, past niet of is te moeilijk. Nu vinden ze het fijn om als groep op uitstap te gaan en ondertussen wat ideeën op te doen voor hun eigen voorstellingen. Maar het blijft moeilijk om hen zelfstandig naar theater te laten kijken. Bij de Welzijnsschakel in Aalter is dat anders, daar nodigen de andere amateurgezelschappen de mensen van de Welzijnsschakel uit om gratis naar een stuk te komen kijken. Zij hebben daar eigenlijk geen organisatie voor nodig, ze doen dat gewoon. Ze spreken onderling af.”

Dēmos: Wat is de meerwaarde van cultuurparticipatie voor mensen in armoede?

De Bruycker: “Vooral in Aalter zijn er mensen in de groep die eigenlijk niets anders doen. Voor hen is de meerwaarde het sociaal contact. Zij kijken er echt naar uit om naar de repetitie te komen. Bijleren is ook heel belangrijk. In het begin arriveerden De Straatmussen wanneer ze dat wilden. Nu zitten ze om zeven uur allemaal te wachten om te beginnen. In Aalter bellen mensen mekaar op als ze te laat zijn. Op die manier leren mensen ook wel bij. Ook het feit dat ze op een podium mogen staan en voor een groep spreken is niet altijd vanzelfsprekend. Tegelijkertijd maakt het mensen trots en geeft het hen zelfvertrouwen.”

Matthys: “Sociaal contact en leren zijn toch twee zaken die altijd terugkomen. De leergierigheid is opvallend.”

De Bruycker: “Sommige mensen komen gewoon om zich te amuseren, maar stellen dan toch vast dat ze veel bijleren. De spelers zijn ook heel enthousiast over de cursus van de academie. Ze vertelden uitgebreid over de oefeningen die ze moeten doen, en ze oefenen ook thuis. Er is een wisselwerking tussen de repetitie en de les.”

Matthys: “Het betekent ook wel veel dat mensen in de academie les mogen volgen, en dat ze ook een diploma krijgen na de examens. Enkele mensen dachten dat ze een andere opleiding kregen dan de andere leerlingen. Maar dat is niet zo, en dat is een opsteker voor ze. Ze doen gewoon hetzelfde als iedereen.”

OP EEN REPETITIE VAN DE STRAATMUSSEN

De Straatmussen in Eeklo startten in februari 2013 met een nieuw toneelstuk. Barbara, Marijke en Lien, de coaches en begeleiders van de groep, besloten om aan de slag te gaan met een klassiek toneelstuk. Marijke koos vier toneelstukken uit die kort aan De Straatmussen werden voorgesteld. Daarna dachten ze na over de mogelijkheden en beperkingen om een bewerking van een bepaald stuk te maken. Na enig denkwerk besloten ze te kiezen voor De ingebeelde zieke van Molière, een luchtig en grappig stuk met veel mogelijkheden om een leuk verhaal te brengen.

Op basis van de korte inhoud van De ingebeelde zieke dachten ze verder na over het verhaal en de personages. Omdat De Straatmussen met ongeveer twintig zijn, moesten er personages worden bijgeschreven en werd er bekeken wie welke rol zou opnemen. Linda nam de taak op zich om alle ideeën te verzamelen, en begon met het schrijven van een tekst. Begin mei begonnen De Straatmussen te repeteren en werd er nagedacht over de promotie. In de zomer stelden ze hun tekst verder op punt, oefenden ze de muziek en liedjes in en werkten ze het decor af. Daarnaast werd een workshop acteren georganiseerd, zodat de nieuwe spelers enkele acteertechnieken konden leren en anderen deze op punt konden stellen. Vanaf september werd er opnieuw gerepeteerd, en op 1 december 2013 kon je De Straatmussen aan het werk zien in CC De Herbakker in Eeklo. Om een en ander van dichtbij mee te maken, zakte ik af naar een van de laatste repetities.

Tussen halfzes en zes uur eten we samen een boterham, had Lien me verteld, en als ik zin had moest ik maar gewoon afkomen. Ik ben er om halfzes als een van de eersten, maar één na één sijpelen de amateurkunstenaars van De Straatmussen binnen. De Straatmussen bestaan nu tien jaar. Ze speelden al verschillende toneelstukken, zowel stukken die over armoede gaan als stukken waar al eens mee gelachen kan worden. Vorig jaar richtten ze het Straatmussenkoor op, waarmee muziek gemaakt en gezongen wordt.

De Straatmussen bestaan uit enkele diehards die in elk toneelstuk meespelen en enkele acteurs die meedoen als het voor hen lukt of als ze er zin in hebben. Iedereen is steeds welkom in de groep, en de ervaren rotten helpen de nieuwkomers waar nodig. Mensen in armoede kunnen meewerken als acteur, technicus of logistiek - medewerker. "We bezoeken ook theatervoorstellingen, nemen een kijkje achter de schermen van een cultuurcentrum, praten met een professionele acteur of regisseur, enzovoort", vertelt Lien verder.

Ook voor De Straatmussen veranderden er een paar dingen binnen het project Mia maakt scène. Zo nemen ze nu zelf ook alle beslissingen en oefenen ze niet langer de teksten of het verhaal die hen voorgesteld worden. Ze regelen nu alle praktische zaken zelf, waar de medewerker van De Kring dit vroeger deed.

Spontaan komen mensen me vragen wie ik ben en wat ik kom doen, en sommigen herkennen mij van de stuurgroepvergadering van Mia maakt scène. Als ik rondvraag wie ancien is bij De Straatmussen, blijken er toch een paar nieuwelingen te zijn die zondag hun vuurdoop op het grote podium ondergaan. Alsof het gisteren was vertellen andere spelers over hun rollen en ervaringen in het vorige stuk. Een speelster krijgt tranen in de ogen als ze terugdenkt aan de voorstelling van vorig jaar, omstreeks dezelfde tijd, toen haar moeder op sterven lag en zijzelf toch het podium wilde. "Gewoon een knop omdraaien, dat moet je dan doen." Dat de Straatmussen geen afgesloten club zijn, blijkt duidelijk als twee spelers aangeven ook weleens mee te spelen bij Hermelijn, een ander amateurgezelschap uit Eeklo.

Er wordt bij De Straatmussen ruim de tijd genomen om op te warmen, bij te praten en iedereen op zijn gemak te stellen. Zeker vandaag, nu blijkt dat een van de spelers, één week voor de voorstelling, deze ochtend een hersenbloeding heeft gekregen. Patrick heeft het gehaald, maar het is onduidelijk hoe snel hij zal herstellen en er moet in ieder geval snel een vervanger worden gezocht voor de voorstelling zondag. Lien licht iedereen die binnenkomt discreet in, en in de loop van de avond blijft het slechte nieuws boven de repetitiegesprekken zweven.

Aan de grote gezinstafel van Wijkcentrum De Kring wordt er gemopperd over de te zoute soep, die dan maar wordt doorgespoeld met boterhammen met kaas, hesp en salami. En passant passeren allerlei onderwerpen de revue, gaande van de nieuwe actie rond 'Iedere stem telt' tot natuurlijk ook het weer.

Iedereen trekt zich terug in allerlei hoeken van het gebouw om zich gedeeltelijk of helemaal om te kleden. Het hoofdpersonage wil zijn pyjama nog sparen voor het grote moment op zondag. Kwestie van niet almaar de plooiën te moeten gladstrijken. Anderen repeteren in vol ornaat, zodat ze zich helemaal kunnen inleven.

Het is een generale repetitie, maar donderdag is er nog eentje. En om zeker te zijn dat er niet al te veel misloopt, repeteren De Straatmussen vlak voor de voorstelling, op zaterdag en zondag, nog eens een keer. Ik ben het eenvrouwspubliek van dienst en mag helemaal alleen vooraan op een stoel gaan zitten. Al komt Lien er ook wel bijzitten om de broodnodige rol van souffleur op te nemen. Een aantal spelers blijkt toch behoorlijk zenuwachtig voor deze generale repetitie, waardoor ze weleens de draad kwijtspelen die Lien telkens geduldig terug weer opraapt. Het stuk wordt voor de eerste keer in één stuk door gespeeld. Ik ben zeer gecharmeerd door de Franse chansons aan het begin van elk onderdeel. *Pour un flirt avec toi*, een bekende hit uit de oude doos van ene Michel Delpech, wordt in voortreffelijk Frans gezongen, met een spiekbriefje erbij. Barbara begeleidt op gitaar en zet hier en daar wat stem bij. Marijke coacht de acteurs tijdens de repetitie in goede banen, en geeft laatste aanwijzingen over wie waar moet staan en lopen en hoe het accent juist ligt.

En zondag, op het grote podium, zal ik met eigen ogen kunnen zien dat het goed is. De Straatmussen houden zich sterk op het podium van de Herbakker, ze gaan voluit, ondanks de tegenslag in de voorbije week. Hun medespeler Patrick overleed nog diezelfde week, en zijn foto krijgt een ereplaats op het podium.

De impact van maatwerk

Voor een grondige kijk op het project Mia maakt scène kregen we tekst en uitleg van verschillende betrokkenen bij het project. De deelnemers zelf werden bevraagd door studente Britta Roelants in het kader van haar opleiding. Zelf spraken we met de directeur van OPENDOEK, Bernard Soenens, en Tinne De Laet, stafmedewerker. Verder met Patrick Mahieu, directeur Woord van de Kunstacademie Eeklo, en Marijke Moens, docent Woord aan dezelfde academie.

Investeren in maatwerk

Het mag duidelijk zijn dat amateurtheater populair is in Vlaanderen. De koepelorganisatie OPENDOEK heeft vandaag meer dan 27.500 aangesloten leden en 925 aangesloten groepen. Naast een aantal vaste medewerkers op de werkstek van OPENDOEK in Antwerpen zijn er vijf provinciale werkingen die uitsluitend door vrijwilligers worden uitgebouwd. Maar ondanks het feit dat amateurtheater een stuk laagdrempeliger is dan veel andere cultuurvormen, is zowel de passieve als de actieve deelname van mensen in armoede aan het lokale amateurtheater aan de lage kant. De drempels zijn er aan twee kanten: bij de mensen in armoede zelf, maar ook bij de amateurverenigingen. “Veel toneelgroepen stellen zich niet spontaan open voor deze groepen”, stelt Bernard Soenens vast. Dus was het nodig om vanuit OPENDOEK extra te investeren in deze groep. Net zoals ze dat voordien ook voor anderstaligen en jongeren hadden gedaan. “Dat is niet zo eenvoudig, omdat we met een heel grote groep toneelgroepen werken. Dat zorgt ervoor dat we beperkt zijn in wat een toneelgroep kunnen aanbieden. Er is niet echt tijd voor maatwerk.”

Met het project Mia maakt scène is dat maatwerk er wel gekomen. Want tegelijkertijd vonden ze bij OPENDOEK dat ze vanuit hun missie en visie op amateurtheater dit soort project moesten opzetten. Tinne De Laet was als stafmedewerker van bij het begin betrokken bij het project: “We waren vooral overtuigd van de sociale mogelijkheden van het amateurtheater, meer nog dan van het artistieke. We wisten vooraf wel dat het gemeenschapsvormende aspect in het amateurtheater iets was dat kon werken met mensen in armoede.” Bernard vult aan: “In de professionele sector worden sociaal-artistieke projecten opgezet. Terwijl het amateurtheater in se veel meer troeven in handen heeft om mensen in armoede te bereiken. Net door te

focussen op het sociale, door het laagdrempelige en het accent op ontmoeting.”

Selfmade in meetjesland

Mia maakt scène is niet voor niks een participatieproject dat middelen verkreeg binnen het Participatiedecreet. Het was vanaf het begin de bedoeling mensen in armoede zo veel mogelijk te laten participeren. Daarom werd gekozen voor de selfmade-methodiek, een werkinstrument dat OPENDOEK ontwikkelde voor jongeren, waarbij ze alles zelf doen en dus alle beslissingen zelf moeten nemen. De coaches van de groepen kregen een opleiding in de methodiek van Karel Moons, die de methodiek in opdracht van OPENDOEK ontwikkelde. Zo konden de coaches de groep helpen de methodiek te leren kennen en gebruiken, en gepaste ondersteuning bieden.

De methodiek bestaat uit een map waarin alle aspecten van theater aan bod komen: van een idee naar een verhaal, theaterstijlen, een planning opmaken, decor en techniek, een scenario uitwerken, de begroting, een locatie kiezen, kostuums... De praktijk met Mia maakt scène wijst uit dat er zeker positieve elementen zitten in die aanpak, maar dat de methodiek niet zaligmakend is om te werken met mensen in armoede. Tinne stipt aan wat wel en niet werkte: “De methodiek stuurt aan op heel veel inspraak en participatie van de groep zelf. Elke deelnemer kan een rol op zich nemen. Als acteur, achter de schermen, als manusje-van-alles. Het belangrijkste is dat iedereen goed betrokken wordt. Blijkbaar was het een stap te ver om ook alles op artistiek vlak door iedereen mee te laten beslissen. Op artistiek vlak is er meer nood aan begeleiding. Een map alleen kan die ondersteuning niet bieden.”

Ook voor de vrijwillige coaches zelf was én het werken met mensen in armoede én de selfmade-methodiek nieuw. Bernard: “Het project focuste op mensen in armoede, terwijl ook de vrijwilligers gecoacht moeten worden in het omgaan met de doelgroep. Bij het rekruteren van coaches en vrijwilligers doen we alsof dat twee keer niks is, zonder erbij stil te staan dat die mensen ineens een opdracht krijgen die niet evident is. Of waar ze niet zomaar op voorbereid zijn.” Tinne: “Daniël is al lang regisseur bij het amateurtheater in Aalter, maar had nog nooit met de doelgroep gewerkt. Ook de begeleiders in Maldegem schrokken toch wel van de manier waarop zo'n groep functioneert en waar die mensen mee bezig zijn. En daar zijn we op voorhand misschien te licht over gegaan. We hebben ook heel sterk gemerkt dat je twee begeleiders nodig hebt. Je hebt een coach nodig op artistiek vlak, maar ook iemand die sociaal begeleidt. Dat kan iemand van een OCMW of een Welzijnsschakel zijn. De sociale opvang kan niet alleen op de schouders van de regisseur terecht komen.”

De deelnemers zelf zijn overwegend positief over de participatieve aanpak.

“Het is anders dan daarvoor. We doen wat we willen, spelen wie we willen en maken ons eigen toneel. We kiezen zelf de tekst en kunnen met onze eigen woorden zeggen wat we willen. We kiezen van begin tot einde zelf ons stuk, dat is het leuke eraan. We kiezen zelf ons personage.” (Luc)

“Het is fantastisch. We zijn begonnen met drie ideeën, we hebben alle ideeën samengebracht naar één stuk, zonder discussies, en dat is heel leuk. Als je dat kan doen zonder wrijving is dat uniek. Ik had zelf niet gedacht dat ik dit kon, maar iedereen kan dit wel als hij wil.” (Katrien)

“Dit is een goede manier van werken, opbouwend. Werken in team is leuk. We bouwen altijd meer op en komen tot een gezamenlijk resultaat. Het is gemakkelijker om de tekst in te studeren omdat we hem zelf gemaakt hebben. Je bent je eigen regisseur. Beetje bij beetje komen we tot één geheel.” (Koen)

“Het is plezanter om zo te werken, maar we moeten eraan wennen. Het is beter, want anders krijgen we een tekst en moeten we beginnen blokken. Nu is er meer afwisseling, anders is het vooral tekst van buiten leren.” (anoniem)

Ook binnen de stuurgroep zelf zijn mensen in armoede betrokken. Bernard: “Mensen betrekken bij het besturen van het project is eigenlijk enkel het voorbije jaar gelukt, via de stuurgroep. Ik vond hun aanwezigheid wel een verademing. Dat maakt ons werk concreet. Het is voor deze mensen dat het allemaal gebeurt. Laat ze maar hun zegje doen.”

Close met de Kunstacademie

Alhoewel het accent op het sociale gebeuren ligt, wordt er toch heel impliciet en expliciet bijgeleerd. Mensen presteren soms voor het eerst in groep en dat op een podium. Bernard: “Ik kan me voorstellen dat naar buiten komen en buiten de eigen kring stappen voor veel mensen een enorme stap is, zoals bijvoorbeeld het optreden van De Straatmussen in Tinnenpot in Gent, naar aanleiding van het Landjuweelfestival.” Tinne beaamt dit: “Er was ook een gesprek met de spelers na hun voorstelling in Tinnenpot. De mensen geven zelf aan dat het project voor hen een goede manier is om meer zelfvertrouwen te krijgen en om sociale contacten op te bouwen. Het project biedt op die manier een opstap van culturele naar maatschappelijke participatie.”

Bijzonder in dit project is de organisch gegroeide samenwerking met de Kunstacademie Eeklo. Op die manier bood het project voor De Straatmussen nog heel wat meer leeransen. Marijke was in haar vrije tijd al langer bezig met het coachen van De Straatmussen. Zo'n bruggenbouwer tussen de armoedevereniging en de academie blijkt een cruciale factor in de samenwerking. Voor Patrick Moens, directeur Woord van de Kunstacademie in Eeklo, was de keuze om mee te gaan in het project evident. "Alles heeft te maken met de principes die je vooropstelt als academie. Als je vertrekt van het uitgangspunt dat de sociaal-economische status van mensen niet bepalend mag zijn voor het al dan niet ontwikkelen van je artistieke capaciteiten, dan kom je automatisch bij een bredere groep van mensen uit waar je je als academie voor moet openstellen en waar je interesse voor moet hebben." Er zijn zelfs nog meer mogelijkheden om bij te leren naast toneelspelen. Toen Marijke merkte dat een van de leerlingen goed kan tekenen, suggereerde ze die persoon om tekenles te volgen of kostuums voor theater te ontwerpen. Theater is eigenlijk een inrijpoort naar andere expressievormen zoals zingen en schilderen, zo menen Patrick en Marijke. Het nieuwe decreet kunstonderwijs biedt op dat vlak wel kansen, omdat het artistieke niet beperkt wordt tot het theater, maar ook beeld en decorbouw omvat. Kortom: theater in al zijn facetten. Patrick: "Het belangrijkste is dat je van alles proeft. Jongeren zijn vandaag tegelijk met dans, woord en graffiti bezig. Ze doen alles tegelijkertijd, maar in de academie kunnen ze dan enkel Woord of Beeld volgen."

Minder evident was het om voor dit project binnen het stramien van het Deeltijds Kunstonderwijs ruimte vrij te maken. Een academie heeft een urenpakket, gebaseerd op leerlingenaantallen, en veel extra tijd om projecten op te zetten of met specifieke doelgroepen te werken is er dus niet. Toch werd hier een mouw aan gepast met twee uren theaterles voor De Straatmussen. Op maandag ging Marijke les geven aan De Straatmussen in de lokalen van Wijkcentrum De Kring. Op dinsdag gingen enkele Straatmussen die zich inschreven aan de Kunstacademie les volgen bij Marijke in de gebouwen van de academie zelf. Marijke: "In vergelijking met andere academies doen we hier iets unieks. Buiten de schoolmuren lesgeven en van daaruit weer naar binnen, dat is de toekomst."

Patrick en Marijke geven grif toe dat er een en ander zal moeten veranderen binnen de academies om dergelijke projecten op te zetten. Ontvankelijkheid zou een principieel uitgangspunt moeten zijn in de kunstacademie. "Als iedereen moet voldoen aan de spelregels, zoals een perfecte uitspraak hebben of uitermate creatief zijn, dan zou hier niemand binnenkomen. Op die manier schrik je veel mensen af. Nogal wat leerkrachten hebben een beperkt idee over lesgeven. Ze geven les aan een academie, maar dat wil niet zeggen dat ze academisch moeten lesgeven. Neem nu bijvoorbeeld muziek. Leerkrachten zitten vast in het onderwijs en moeten een bepaalde norm behalen. Zo eist het leerplan dat leerlingen een partituur moeten kunnen lezen. Het is dus moeilijk om dit soort gesprekken te voeren met leerkrachten muziek. Met die visie fnuik je al veel op voorhand. Want willen die mensen wel Bach kunnen spelen? We moeten niet allemaal Panamarenko's, een Sting of een Jan Declair afleveren. Als het erin zit, komt het er sowieso uit. Toch wordt die lat altijd weer zo hoog gelegd. De meeste mensen gebruiken hun muzikale opvoeding niet voor een carrière, maar om zich goed te voelen en expressief te zijn. Anderzijds moet het geen bezigheidstherapie zijn. Er is nog altijd een systeem met examens en jury's."

Werken met mensen in armoede, zoals Marijke in dit project deed, vraagt ook om de nodige portie sociale gevoeligheid. En die kan je niet zomaar aanleren. Patrick: "Marijke heeft die sociale gevoeligheid vanuit zichzelf, maar dit is niet iets wat je zomaar van iedereen kan verwachten. Je moet dit meenemen in de sfeer en manier van werken van de school. Als Marijke weg gaat, dan moeten andere leerkrachten dit ook kunnen opnemen. Maar soms weet je op voorhand als directeur dat die of die leerkracht die doelgroep niet zal aankunnen."

Ook voor Marijke zelf was het project een leerproces, om enerzijds op een gewone manier met De Straatmussen om te gaan en anderzijds een specifieke aanpak te hanteren: "Als je als leerkracht doet alsof het de normaalste zaak van de wereld is dat De Straatmussen les volgen in de academie, zien de anderen ook geen probleem. Als ik aan De Straatmussen vraag of ze meegaan naar het toneel, dan komen ze allemaal mee. We zijn naar Rick de Leeuw gaan kijken in het kader van het Te Gek-project. Iedereen zat enthousiast op de tweede rij te volgen. Ze hebben ook allemaal een eigen mening. In de volgende les bespreken we dan wat ze ervan vonden. Soms kan ik ook een kwartier geen les geven, omdat er iets van hun lever moet. Dan moet je dat relativeren en suggesties doen. Dat is ook een broodnodige sociale begeleiding. Dat is mijn visie. Als mensen niet ontladen zijn, kan je niet met hen werken. Als ze zorgen hebben, moet je eerst luisteren naar dat verdriet. De problemen liggen soms anders dan bij de middenklasse en het zijn stuk voor stuk gevoelige mensen. Het gevaar is dat je helemaal leeggezogen wordt door al die sociale problemen. In het begin had ik het daar wel moeilijk mee. Ik kan niet alle problemen meenemen naar huis. Ik kan niet mee zoeken naar een sociaal netwerk. Ik luister, ik verwijst door, en dat is het dan. Het was wel lastig om die lijn te trekken. Maar dat moet je ook leren."

Doorstroom naar het amateurtheater?

Zal dit project op langere termijn ook effect hebben op het doorsnee amateurtheater? De medewerkers van OPENDOEK zien alvast mogelijkheden. Tinne: "Wat mij het meest verraste aan dit project zijn de spontane samenwerkingsverbanden die ontstonden en niet gepland waren. Zoals een toneelgroep uit Lotenhulle die spontaan het peterschap wilde opnemen van de toneelgroep in Aalter in de Welzijnsschakel." Bernard: "Er zijn ook aanzetten tot verzelfstandiging bij die groep in Aalter. De lokale projecten moeten ook verder kunnen worden gezet als er geen project meer is. Dat peterschap vond ik bij het uitschrijven van het project eigenlijk wishful thinking. Maar als dit dan spontaan gebeurt, is dat toch een sterk punt. En als het niet spontaan gebeurt, moeten we als OPENDOEK een nieuw soort vrijwilligers opleiden en rekruteren." Want OPENDOEK trekt zijn lessen uit het project. De ondersteuning van De Straatmussen toont voor hen aan dat ze hun ondersteuning op een andere manier moeten organiseren. Enkel een regionale ondersteuning aanbieden volstaat niet, ook omwille van de diversiteit van de groepen. Zo zijn er artistieke groepen die weinig boodschap hebben aan vergaderingen met groepen die puur op amusement uit zijn. En ook het vormingsaanbod moet worden aangepast. Tinne: "Voor het artistieke aspect hebben we genoeg cursussen. De vrijwilligers moeten een beeld krijgen van wie de doelgroep is: mensen in armoede. Hoe ga je best met hen om, wat zijn de gevoeligheden? Hoe stimuleer je, hoe kan je het beste uit mensen halen? Hoe geef je hen zelfvertrouwen?"

Het is in ieder geval ook de ervaring van de Kunstacademie dat het amateurtheater nog niet helemaal klaar is voor mensen in armoede. Patrick: "De interesse van de amateurgezelschappen hier in Eeklo voor De Straatmussen is niet groot. Ze willen alleen maar samenwerken om er de besten uit te halen. Dat vind ik dan wel wat fout aan de invulling van het project. Misschien had dit beter moeten worden uitgelegd aan de amateurgezelschappen. Amateurgezelschappen zijn gesloten werelden met een eigen publiek. De contacten met OPENDOEK zijn wel belangrijk. Er is bij hen wel openheid en ontvankelijkheid."

Tinne vat de ambities van OPENDOEK samen: "Het is de bedoeling dat er een publicatie komt. We willen begin 2015 ook een studiedag organiseren. We willen de aanwezigen zo breed mogelijk rekruteren. Zowel uit de amateurkunstenorganisaties als uit de sociale organisaties. We zijn er nog niet uit of we een minimale of maximale verderzetting willen. De bestaande groepen moeten zeker blijven bestaan, maar met minder intensieve begeleiding van onze kant. Toch moet er opvolging blijven van OPENDOEK. We moeten organisaties die iets willen opstarten sowieso aanbieden om hen te ondersteunen. Om hen mee de eerste stappen te helpen zetten. Maar voor meer ondersteuning moeten we extra middelen vinden. En dan kunnen we het project uitbreiden naar andere regio's. Zodat het project zich als een olievlek verspreidt."